

COLUMN

dr. B. de Vries

Een eigen staatsleer?

**DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN**

Er zit een opvallende slingerbeweging in het denken over de rol van de staat. Tot de tweede wereldoorlog waren de confessionele partijen op basis van een normatieve staatsleer voorstander van een beperkte staatsinvloed. Daar waar de overheid geen duidelijke eigen taak had met het oog op de handhaving van orde, recht en veiligheid, diende zij zich terughoudend op te stellen. In de praktische politiek stelden katholieken zich daarbij wat rekkelijker op dan met name de anti-revolutionairen.

Na de oorlog brokkelde dit normatieve denken geleidelijk af. In toenemende mate kwam daarvoor in de plaats de opvatting dat de overheid moest doen wat haar hand vond om te doen. En die hand vond steeds meer.

Dat proces hing nauw samen met het oorspronkelijk vooral door socialisten, maar later ook vanuit de maatschappijwetenschappen gepredikte geloof dat de samenleving maakbaar, stuurbaar is. Een overheid die dat vermogen niet gebruikt, houdt de vooruitgang tegen. Dat maakt ook politieke partijen die

vasthouden aan een beperkte staatsopvatting kwetsbaar voor het verwijt van conservatisme, gebrek aan veranderingsgezindheid.

Na de roep om fundamentele maatschappijhervormingen – de progressieve mode van de jaren zeventig – zien we dan vervolgens in het begin van de jaren tachtig een reactie. De maakbaarheid en het sturend vermogen van de overheid zijn schromelijk overschat, zo wordt ons nu voorgehouden. Sterker nog: de vergaande overheidsbemoediging heeft veelal averechts gewerkt en daarom moet de overheid terug in z'n hok. Zelfs binnen de PvdA krijgt deze opvatting voet aan de grond.

In tegenstelling tot vroeger wordt deze visie op de overheidstaak niet normatief, maar vooral empirisch onderbouwd. Het is de ervaring die ons tot deze conclusie brengt. Belanden we aldus onvermijdelijk ook bij een normloze, empirische staatsleer? Normloos in de zin, dat we aan onze politieke beginzelen geen duidelijke opvattingen meer ontleenen over datgene wat wel of niet tot de taak

van de overheid behoort? Empirisch in de zin dat de overheid aldoende maar moet leren op welke terreinen ze wel en niet vruchtbaar bezig kan zijn?

Een tendens in die richting zit ingebakken in de structuur van een pluriforme samenleving. Daar waar op grond van tegenovergestelde ideologieën en belangen aan alle kanten aan de overheid getrokken en geduwd wordt, zal de praktijk zijn dat de overheid nu eens doorschiet naar de ene en dan weer naar de andere kant. En dan moeten we maar hopen dat er voldoende gezond verstand is om bij te sturen, als manifest wordt dat de overheid te ver is opgerukt of teruggedrongen.

Erg geruststellend is zo'n redenering echter niet. Voorwaarde dat het zo gaat is immers dat de verschillende krachten elkaar op beslissende momenten in evenwicht houden of dat in ieder geval tijdig sterke tegenbewegingen op gang komen. Politieke partijen nemen in dat krachtenveld belangrijke posities in. En het is de vraag of die hun functie goed kunnen vervullen zonder een meer expliciete bezinning op en formulering van hun visie op de rol van de overheid en de samenleving. Het ontbreken van zo'n expliciete visie maakt het in de praktische politiek nogal eens moeilijk om tot heldere keuzen te komen. Dat doet afbreuk aan het vermogen om effectief invloed uit te oefenen en bij te sturen.

Daar staat het gevaar tegenover, dat eenzijdig normatief bepaalde visies gemakkelijk het karakter aannemen van dogma's die verstarend werken. Tegen dat gevaar kunnen we ons wapenen indien we bereid zijn onze normatieve opvattingen te toetsen aan de ervaringen die daarmee in de praktijk worden opgedaan. Ik zie geen reden waarom het bijbelwoord 'Onderzoekt alle dingen, maar behoudt het goede', hier niet van toepassing zou zijn.

Voor de christen-democratie in Nederland zou de ontwikkeling van een eigen staatsleer van groot belang zijn. Wij zijn nog tastend en zoekend bezig onze eigen plaats in het politieke krachtenveld te bepalen.

In het rapport 'Van verzorgingsstaat naar verzorgingsmaatschappij' zijn een aantal goede aanzetten te vinden voor de ontwikkeling van zo'n eigen visie, maar het is nog maar een eerste begin. Het is nog onvoldoende om bij sceptici de verdenking weg te nemen, dat de verhalen over de terugtredende overheid niet veel meer zijn dan een rationalisatie van het huidige bezuinigingsbeleid; dat het aldus opnieuw de economische onderbouw is die de ideologische bovenbouw heeft bepaald.

Discussies over dit thema in een blad als Christen Democratische Verkenningen zijn nuttig. Ik doe er graag aan mee; ze zouden echter nog nuttiger zijn als ze te eniger tijd afgerond zouden worden door een stellingname waaraan de partij houvast heeft.

